

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна
Кафедра педагогіки

Нечепоренко Лідія Сергіївна

ПЕДАГОГІКА ЖИТТЯ НА ЩОДНЯ

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНЕ ВИДАННЯ

(для студентів, учнів, учителів, методистів,
аспірантів, усіх, хто цікавиться питаннями
життєвого успіху)

Харків: ХНУ

2011

ББК 87.3
УДК 378

Нечепоренко Л.С. Педагогіка життя на щодня. Для студентів, учнів, учителів, методистів, аспірантів, усіх, хто цікавиться питаннями життєвого успіху. Науково-популярне видання. – Харків: ХНУ. – 2011, – 32 с.

Рецензенти: **Бойко А.М.** – доктор педагогічних наук, професор, член-кор. АПН України, зав. кафедрою педагогіки Полтавського педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Романовський О.Г. – доктор педагогічних наук, професор, зав. кафедрою педагогіки і психології управління соціальними системами, проректор Національного технічного університету «ХПІ».

Микитюк О.М. – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Науково-популярне видання підготовлено на матеріалах тривалого науково-педагогічного дослідження з проблеми успішної педагогіки. В основі публікації покладено ідею доброчинності, поблажливого ставлення кожної особи в процесі міжособистісного спілкування, співжиття, співробітництва. Народна мудрість про те, що зло ніколи не забуває стежки до своїх авторів, творців, спонукає до пошуків поблажливих шляхів до щасливого життя. Розгортається також тема актуальності сучасних позитивних перспектив щодо педагогіки співробітництва, збереження довкілля, створення позитивного морально-духовного поля, взаємодіяльності.

ББК 87.3
УДК 378

© Нечепоренко Л.С., 2011
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, 2011

ВСТУП

Завдання будь-якого навчально-виховного закладу полягає в тому, щоб не тільки дати освіту, професію, підготувати до успішної життєдіяльності, але й забезпечити такий стан здоров'я, морально-духовного розвитку, щоб людина почувала себе впевнено у своїх намірах стати щасливою, красивою, здоровою. Будь-які службові успіхи нічого не значать, якщо випускник школи, університету відчуває себе невпевнено, страждає від хвороб, не вміє забезпечувати добropорядні й доброзичливі стосунки з довіллям.

Наше видання і має на меті познайомити читача з матеріалом, зібраним упродовж півстоліття професійної діяльності (навчання праці, спеціального дослідження), що стане в пригоді кожному, хто хоче мати успішне й приємне (комфортне) життя.

На межі десятиліть, століть, тисячоліть, як правило, виникають питання, здатні перевернути традиції та слугувати підґрунтям для пошуку та створення нових, більш ефективних умов життя. Такими подіями на межі тисячоліть були революції, народження нових держав, відкриття ефективних технологій. Нами на межі тисячоліть зроблені певні кроки до утвердження перспективної теми онто-інвайронментальної педагогіки, до складу якої ми включаємо такі два напрямки.

1. Педагогіка особистості (онтопедагогіка), яка розв'язує питання успішного індивідуального життя людини, її призначення та взаємозв'язки з іншими особами, довіллям.
2. Інвайронментальна педагогіка – визначення довілля, навколишнього світу з погляду його значення для окремої людини та підготовки дітей, дорослих до гармонійного входження в нього, щоб знайти в ньому затишок, радість спілкування, любов, здобути віру, навчитися доброчинності. Для виховання таких людей готуються спеціалісти в університетах шляхом залучення їх до педагогічної культури. Тому опанування педагогічною і загальною культурою поведінки є важливим компонентом успішної діяльності.

Кафедрою педагогіки Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна проведено дві міжнародні конференції на теми: Високі технології виховання (1995 і 2001 рр.). Обидві конференції відзначились певними змістовими й методичними ознаками.

Вітання віце-премера М.Жулинського й віце-президента АПН України В. Мадзігона, участь у роботі майже всіх керівників кафедр педагогіки України й завідуючих кафедрами найближчих педагогічних ВНЗ Росії і Білорусії засвідчили повагу і визнання результатів наукових досліджень кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. До здобутків науковців, розвитку концепції онто-інвайронментальних підходів до виховання й самовиховання студентів, можна віднести пошуки впливу на морально-духовний розвиток засобами Віри, Любови, сподівання на краще через сприйняття значення вищих сил: вічного розуму, утворення ноосфери в результаті наших позитивних чи негативних вчинків, створення сприятливих умов для гарного самопочуття і успішної роботи.

Нами у науковий вжиток вводяться такі поняття, як «телеологія педагогіки», онтопедагогіка, інвайронментальна педагогіка, педагогічний імідж, виховна казка та ін. Суть поняття «телеології педагогіки» розуміється як наукове обґрунтування постановки й розв'язання мети та конкретних завдань для досягнення успіхів у навчанні, вихованні, житті. Буквально телеологію можна визначити як галузь науки про педагогічні можливості «досягнення мети», розв'язання життєвих завдань освітньо-виховними засобами. Доцільність введення нових понять пояснюється зрослими вимогами до освіти. Так, онтопедагогіка як теорія і практика виховання особистості, інвайронментальна як педагогіка довіклля пояснюється тим, що в самій живій і соціальній природі спостерігається певна упорядкованість у відповідності до законів гармонії і злагоди, що дає можливість сподіватись, що і людина як представник живого світу зуміє усвідомити себе й довіклля в єдності, що дозволяє чекати виконання свідомо поставленої мети доброчинними методами, гармонійно визначати спрямованість діяльності на збереження, зміцнення і перманентний розвиток усіх намірів у злагоді з іншими учасниками процесу. Шлях досягнення внутрішньої і зовнішньої єдності

й гармонії пояснюється нами історико-педагогічним осмисленням ідеї зв'язків усіх між собою. Нами розглядається методологічна передумова будь-яких успіхів освітнього процесу в поєднанні минулого, сучасного та майбутнього. Ніщо не зникає безслідно. Добрі вчинки, справи породжують відповідні обставини (добрі) в майбутньому.

Ми вже писали, що визначення і свідомо постановка мети виховання не принижує педагогіку як науку, але піднімає її над усіма гуманітарними дослідженнями саме завдяки своїй визначеності та чіткій спрямованості на досягнення конкретного результату гуманними й доступними для кожного засобами. Мета виховання, яка передбачає пошук шляхів всебічного й гармонійного розвитку особистості, вимагає від педагогічної науки відкриття об'єктивних закономірностей, якими можна було б користуватись для досягнення конкретних навчально-освітніх завдань і розв'язання життєвих намірів.

Задоволення, насолода життям, вічний і переможний рух людини до щастя й успіху є кінцевою метою буття особи на цьому світі, а тому всі види діяльності індивіда є тільки засобами досягнення бажаного через гармонію і злагоду з довкіллям. Розв'язання такого завдання можливе, як показує досвід поколінь, окремих яскравих особистостей, що залишили приклади життя і діяльності. Наше скромне дослідження підтверджує можливість досягнення успіху простими педагогічними засобами: треба тільки знати про це, вірити в позитивні можливості та постійно рухатись до мети, не зловживаючи негативними заходами, оминаючи будь-які негаразди, утримуючись від гордині, заздрощів, злості, суму, негативних побажань і навіть сумних намірів.

УМОВИ УСПІХУ

Існує тільки одна умова досягнення успіху: повірити в нього й рухатись, керуючись при цьому вимогами моральності й порядності, честі, гідності, осмисленням краси як умови щасливого життя..

В основу нашої концепції покладена історико-педагогічна позиція відомого методиста К. Істоміна (1640 - 1720 рр.) про «трьох китів», на яких він пропонував міцно стояти кожній людині, щоб досягти успіхів. На межі тисячоліть прийшов до влади цар Петро I (1699 - 1725 рр.) та одержав від своїх учителів-наставників поради, як слід керувати державою, щоб забезпечити успішний рух суспільства вперед. В основі концепції лежить ідея, суть якої полягає в єдності вічних і сучасних моральних цінностей, що будуються на трьох доброчинниках, якими є віра, надія, любов та інших двох «китах Каріона Істоміна», якими є: дотримання 10 заповітів Ісуса Христа та «утримання від семи смертних гріхів». Пошук сучасних технологій та методик навчання, освіти, виховання покликаний допомагати розвитку особистості, котра хоче і вміє жити в злагоді з довкіллям і з собою за законами краси. Тому є провідною метою педагогіки (виховання, освіти) є гармонія і злагода з довкіллям, постійний пошук злагоди співробітництва, навчання і виховання «с увлечением», з опорою на позитивні переживання, приємні слова.

Протягом віків людина, усвідомивши себе розумною істотою, шукає шляхи до істини, щоб через неї визначити сенс свого життя. Власне, люди живуть і помирають відповідно до визначеного сенсу. Як образно сказав Д. Дьюї, без сенсу буває тільки абсурд, котрий штовхає людину в пекло, а тому немає жодних підстав звинувачувати педагогічну науку в тому, що вона свідомо висуває мету своїх загальних намірів і реальних пошуків. Суть їх полягає у намаганнях відкрити закономірності освітньо-виховного впливу на людину з тим, щоб навчити її жити в злагоді з довкіллям і з самою собою. Можливість успішного руху до злагоди із суспільством і природою формується через забезпечення всебічного й гармонійного розвитку самої людської особистості через

засвоєння відповідної інформації і опанування уміннями діяти не тільки у своїх власних інтересах, але й так, щоб не зашкодити іншим.

Саме телеологічна (успішна) педагогіка має реальні підстави надавати конкретну допомогу як наставнику (Учителеві – в найширокому розумінні цього слова), так і вихованцеві, учневі, кожній людині.

Розглянемо, як класична педагогіка визначила мету й завдання виховання. Звернемося до настанов одного із авторів букваря, укладача повчальних книг для царських дітей ієромонаха Каріона Істоміна. Створений ним «Буквар» у кінці сімнадцятого століття (1683 р.), широко ілюстрований і наповнений чудовими повчальними короткими статтями, розповідями, прислів'ями, приказками, загадками. Буквар містить на своїх сторінках безліч телеологічних завдань, виконуючи які вихованець може засвоювати методику досягнення бажаного. А в книгах, які К. Істомін презентував царю, його дружині, дітям, він чітко й послідовно пропагував ідею про те, що людина завжди переживає потребу, щоб її виховували, вчили, наставляли на шлях пошуку істинного щастя в житті. Так, на його думку, малі діти потребують буквального виховання (рос. воспитание – «питание» для фізичного та духовного зростання; укр.: виховання – ховати від усього, що може зашкодити дитині). Підліткам та юнакам потрібний яскравий приклад для наслідування – наставляння. А дорослих, говорить К. Істомін, слід «вразумляти», впливати на їхній розум, щоб переконати в необхідності вибору праведного способу життя. У рік сходження Петра I на царський престол К. Істомін подарував йому «Книгу вразумлення». На її сторінках він поставив і питання про умови, дотримання яких і може забезпечити «успіх усієї діяльності». К. Істомін називає такі три великі й прості завдання, дотримання яких допомагає долати дорогу до успіху. Це такі три умови, які ми назвали так: «Тріада Каріона Істоміна». Люди не довіряють, що простими умовами можна розв'язати всі питання. А життя вимагає саме таких простих заходів. Все геніальне – просте. І виховання талановитих, розумних дітей, є справою дорослих доступна для кожної чесної порядної людини. Думка про те, що вихователь сам повинен бути вихованим, підтверджується життям.

Не будемо завантажувати читача посиланнями на джерела та авторів про прості заходи досягнення успіху в житті, роботі. Пропонуємо виклад нагромадженого нами матеріалу про доступні для кожного шляхи подолання будь-яких негараздів та забезпечення щасливого життя.

Тепер ми маємо намір запропонувати повторювати, запам'ятовувати, думати про них, молитись з проханням простити скоєні гріхи та думати, як надалі від них утриматись. Повторюємо ці прості умови, які запропонував ієромонах Каріон Істомін.

1. Виконання десяти заповідей Ісуса Христа.

2. Утримання від семи смертних гріхів (зздрість, гнів, гордия, алчність, праздность (лінощі), похоть (розпуста), чревоугодие (переїдання)).

3. Послідовне й неухильне сповідання вимог трьох вічних добродійників, якими є: ВІРА, НАДІЯ, ЛЮБОВ.

Десь під кінець свого царювання сам Петро I звернувся до Священного Синоду з листом-проханням створити для простих людей книгу, в якій би було чітко висловлено поради, як прихожанам слід жити на цьому світі. Петро Перший знов-таки наголошував на необхідності дотримання трьох добродійників. Особливо наполягав на третьому – ЛЮБОВІ.

«Три кити» К. Істоміна є дуже простими. Вони перевірені і досвідом окремих шкіл, у тому числі сучасних (наприклад, позитивно-емоційна педагогіка В.О. Сухомлинського, принцип оптимізму та поваги до вихованця А.С. Макаренка, ідея перспективних ліній та навчання без «3» (не говорячи вже про «2») В. Шаталова, Вальдорфська педагогіка, школа Монтесорі, педагогіка співробітництва. А сьогодні до цього можна додати й позиції Міністерства освіти, НАПН України щодо відміни п'ятибальної системи, що само по собі зумовлює зниження другорічництва як карального феномена та захищає учня від покарання: «залишити на другий рік».

Визнаючи природно-біологічне начало людського походження, ми його тісно єднаємо з духовним, ідеальним, морально-психологічним. Тіло (фізичне) і дух (в тому числі – ментальність) виступають у Людській особі в єдиній постаті (єдиному утворенні – особистості),

а тому педагоги й батьки змушені дбати не тільки про їхній фізичний розвиток (досконалість), але й розумовий (творчий) потенціал. Морально-духовний феномен у сутності людської особистості – то є така ж реальність, як її фізичний стан, яким вона поєднана з реальним і складним довкіллям. Сьогодні на чергу дня висувається проблема Всесвіту як єдиної сутності, в якій людина посідає *своє* місце. Наголошую: *своє*. Не провідне, основне, а *власне, своє*, що зобов'язує її бути в ньому не тільки й не стільки господарем, скільки добрим сусідом, розумним та виваженим партнером, бажаним співробітником, другом, порадником.

Каріон Істомін (1640-1720 рр.) в Росії був відомий як учитель і вихователь дітей царів і автор повчальних книг для них. Йому належать вірші, оди, урочисті посвяти, підручники, виконані з високим рівнем педагогічної відповідальності й навчально-виховної доцільності. Так, наприклад, його “Буквар”, виданий в 1683 р. і який ніколи не перевидавався, є і сьогодні зразком втілення принципів дидактики, запропонованих Я.А. Коменським (1592-1670), який жив у тому ж XVII столітті. Буквально кожна літера в «Букварі» Істоміна супроводжується малюнком і влучними віршованими рядками. Тексти-пояснення забезпечують приємну зустріч читача з кожною буквою підручника. Всі віршовані коментарі «Букваря» витримано в рамках високої християнської моралі та вимог вічних духовних цінностей.

Не дивлячись на таку простоту й доступність цих трьох китів Каріона Істоміна, вони, виявляється, є надзвичайно складними для виконання. І пояснюється це не тільки тим, що доступність і проста іноді викликають недовіру, підозру, але й упоряджена думка про неможливість змінити на краще. І навіть більш того – лікарі часто відмічають, що причинами захворювання є лінощі реагувати активним чином на перші прояви хвороби. Поширені думки про те, що успіх – це такий бажаний стан, що його треба домагатись якимись надзвичайними засобами, а тут тобі такі прості правила й умови, як: віра, надія, любов, дотримання вимог заповітів та утримання від ненависті, заздрощів, злості, переїдання, гордощів, зажерливості, розпусти. Іноді виникає ще й таке питання, як: а хто може перевірити, чи я вірю, чи

я люблю, чи я зазіхаю на чийсь моральні цінності, чи когось ненавиджу... Простота завжди супроводжує поведінку талановитих людей, геніальних ідей, але широка публіка її не визнає, бо її не можна побачити неозброєним оком та одержати негайно якийсь зиск, вигоду. В той же час цих добродійників чи гріхів не видно не тільки простим оком, але й через мікроскоп. А чого «не видно», «не чути», не можна перевірити лабораторно-експериментальним шляхом, то «того» й боятись нічого, бо його взагалі не може бути. В той же час сама простота, доступність, посильність у виконанні правил, запропонованих К.Істоміним вимагає від педагога, від учня, студента, читача тільки одного – повірити й діяти у відповідності до ідей, закладених у цих трьох умовах.

Є бажання звернути увагу читачів на цих “трьох китів” К.Істоміна саме тому, що вони надзвичайно прості і доступні для виконання. В них свята правда, відсутність насилля, хитрощів чи зазіхань на чуже, відмова від боротьби, війни, знищення, революції.

Для початку перечитаємо 10 заповітів І. Христа. Нагадаємо інформацію про те, що Христос був реальною особою, яка жила, вчилась і вчила інших, а потім була закатована П. Пілатом. Найпереконливішою тут може стати методика вивчення життя і діяльності І. Христа кандидатом технічних наук Анатолієм Васильовичем Мартиновим. Його книга вийшла в 1990 р. в Москві.

Автор пройшов (частково проїхав) шляхами, якими рухався колись Ісус Христос, щоб переконатись, яким чином він помер, а потім воскрес. Чи все те правда? І автор пройшов той шлях, вивчив реальні речі, які могли торкатись особи Христа (наприклад, плащаниця), події та дійшов висновку про те, що у кожної людини є свій власний сповідальний шлях, який і належить шукати та спокійно йти до щастя, не перетинаючи дорогу іншим. У кожного свій сповідальний шлях. Завдання сім’ї, педагога допомогти кожному «знайти себе», свою дорогу до щастя. І пошук має підстави мати успіх, якщо міцно стояти на трьох китах Каріона Істоміна.

Так що ж собою являють 10 заповітів? Умовно їх можна поділити на дві групи порад, суть яких полягає у тому, щоб любити Бога, себе самого і всіх інших, як самого себе, не чинити нікому зла. Що це?

Це є частина педагогіки, яка вчить, радить, переконує жити з любов'ю до всіх і до себе, шанувати батьків та бути чесним по відношенню до друзів, близьких, рідних та намагатись жити завжди по честі і совісті: любити один одного та не допускати аморальних вчинків, які б зашкодили довкіллю: природі, людям. То і є основна моральна порада: не шкодити довкіллю, полюбити одне одного, не чинити зла, не сваритись, не гніватись.

Подаємо у вільному переказі 10 заповітів Христа.

1. Я твій Бог, і хай не буде для тебе іншого, окрім мене.
2. Не створюй собі ідола чи чогось подібного для поклоніння.
3. Не повторюй імені Бога «всує» (де попало).
4. Пам'ятай день суботній: всі шість днів здійсний справи свої, а сьомий – Господу Богу твоєму.
5. Шануй батька й матір свою й будеш мати тривале благо й довголіття.
6. Не вбий.
7. Не твори перелюбу.
8. Не крадь (не бери чужого).
9. Не свідчи (не донось) на друга свого брехливих свідчень.
10. Не побажай дружини щирого друга твого, ні його оселі, ні вола, ні віслюка, ні будь-якої його худоби.

Власне моральні кодекси, принципи, правила, основи етикету будуються за основними вимогами цих заповітів. Щодо семи смертних гріхів, то в них переконливо звучить застереження кожній людині, від чого варто утримуватись, щоб собі не зашкодити. Мабуть є сенс перераховувати ці гріхи, які є такими важкими моральними вадами, що ведуть аж до самої смерті, якщо стати на шлях їх скоєння.

Називаю їх у старослов'янському варіанті, бо, мені здається, переклад сучасною українською мовою певною мірою стирає їхню глибину. Протягом понад 300 років вони звучали саме в такому варіанті, а саме: гордість, алчність (жадність), похоть (розпуста), чревоугодіє (переїдання), гнів, «праздність» (лінощі), заздрість. Є бажання викарбувати ці важкі людські вади, щоб застерегти від них та допомогти вчасно й назавжди подолати негатив, що в них закладено.

Відомий радянський кардіолог, який очолює й зараз спілку провідних лікарів Росії і на якого покладено було завдання берегти здоров'я й самого президента, Євген Чазов визначив основну причину серцевих нападів одним словом – гнів. А лікар-атеїст з України М. Амосов, який помер на 82 році життя, називає гнів і жорстокість як причину багатьох хвороб: знову мова йде про один із семи смертних гріхів. Він є провідною причиною складних серцевих захворювань. Не якісь страшні хвороби є причиною смерті, а моральна недосконалість. Усі хвороби від гріхів наших. Всі їх у собі культивуємо, пестимо, «кохаємось» у них, бо любимо поскаржитись, розгніватись, поїсти добре (а то й переїсти), зануритись у «гординю» чи гнів, чи перетворити життя у постійне свято, розтринькуючи час і сили на розваги. Про небезпеку останнього дуже яскраво написав мікробіолог Ілля Мечников у своїй книзі «Етюди оптимизма». Він описав життєдіяльність одного з таких молодих і талановитих учених, який через постійну участь у веселих зібраннях, передозування спиртних напоїв помер у розквіті творчих сил, усвідомлюючи й причину своєї смерті.

Власне і всі заповіді Христа, і всі гріхи – то є чисто моральні застереження, які формують відповідну поведінку, а вона, як відомо, впливає на вироблення характеру, який будує і саму Долю. Таким чином є підстави свідчити, що щодня, щогодини й щомиті чинити необхідно добро для всіх, говорити тільки приємне та сумлінно виконувати свої службові й власні обов'язки, щоб бути здоровим, успішним, красивим, багатим.

Автору видається закономірним, що вся класична світова художня література є повчальною, виховуючою, бо творці високого, красивого опікувались сучасним і майбутнім людини, станом культури, науки, мистецтва. А щодо російської літератури XIX століття, то М. Бердяєв сказав, що вона, російська література XIX століття, є переважно й більше «повчальною» («поучительною»), а ніж художньою.

Все це переконливо засвідчує, що мораль як наука про правила поведінки та саме процес виконання її вимог, поширюється, проникає у міжособистісні відносини, впливає на них та в залежності від харак-

теру їх дотримання й виконання формує позитивний чи негативний стан існування окремої особи й суспільства взагалі.

Мораль, моральність, етика як у їх теоретичному сенсі, так і в практичному застосуванні має таку ж реальну фактичну силу, яка може змінювати ситуацію, як і конкретна дія.

Високий інтерес з погляду інтегративних процесів, які спричиняються моральними правилами поведінки, містять погляди К.А. Гельвеція (1715 - 1771 рр.). В книзі «Истинный смысл природы» він пише про те, як корисно особі бути справедливою, тому що справедливість є опорою людського роду (дійсно, всі, не тільки моральні правила, але й юридичні закони побудовані на принципі справедливості). А далі вчений рекомендує кожному бути добрим, бо доброта поєднує усі серця; бути поблажливим, бо кожний є слабкою істотою і потребує прощення; бути ніжним, тому що ніжність викликає довіру та впливає на характер стосунків.

По суті, К.А. Гельвецій рекомендує дотримуватись таких правил, які перегукуються із заповідями Христа, з моральним кодексом, з правилами хорошого тону. Скажімо, його поради бути вдячним, бо вдячність підтримує добре ставлення до нас, нагадує євангельські рекомендації, а також думки Г.С. Сковороди про те, що найвищим моральним злочином є відсутність вдячності.

Будь скромним, бо гордість викликає самозакоханість, прощай несправедливість, тому що помста увічною ненависть, – пише К.А. Гельвецій, – зроби добро тому, хто тебе зневажає, для того, щоб показати себе добрим та створити для себе друга. Будь стриманим, урівноваженим, чистим, бо будь-яка надмірність, розпуста руйнують саму твою сутність.

Скупість і ненависть, гордість і заздрість, ворожнеча й наклепи виснажують не тільки серце та душу людини, але й спотворюють його мозок та нерви до такого стану, що сам месник починає жити своєю власною жовчю і в своїй несамовитості та розлюченості пожирає самого себе. Страшна ситуація! І створюється вона самою людиною, бо часто особа не знає, не розуміє, не бачить, які нещастя вона може причинити сама собі своїми аморальними діями, словами почут-

тями, побажаннями. В цих словах втілено саме моральні, духовні ідеї. М. Реріх писав, що «рівними долями не можна поділити фізичне й духовне». Дуже важливими є знання про можливості духу, духовності, про тісні зв'язки між фізичною та духовною субстанцією, які зміцнюються чистотою і справжньою силою позитивної поведінки.

Безумовним є підпорядкованість процесу виховання соціальному замовленню та залежність його від державного устрою. У зв'язку з цим роль виховання ще більше зростає, бо й самого державного діяча треба відповідним чином вчити, розвивати його лідерські якості, виховувати. Правомірним є постановка питання про «педагогіку лідерства», яке сьогодні поставили науковці-будівники з Харкова (Л. Товажнянський, О. Романовський, В. Бабаєв та ін.).

Якщо уважно читати твори М.О. Бердяєва, В.І. Вернадського, М.О. Лосського, І.І. Мечникова, М.О. Реріха, К. Юнга та інших авторів, що близько стоять біля джерел трансцендентальності та інвайронментальності, то можна помітити спільний підхід до довкілля. Суть його полягає в тому, що довкілля і людина не просто пов'язані один з одним і знаходяться у тісній залежності, але й мають постійний, тривалий характер. Окремі нюанси стосунків, моральних орієнтацій, побажань можуть передаватись із покоління в покоління. Такі страшні поняття як «прокляття» реально, на жаль, відтворюють певні морально-психологічні негаразди тих, хто жив до нас та в стані гніву, розлюченості, глибокого суму посилав якнайгірші побажання, прокльони. Силою волі такого понівеченого чоловіка формувалась негативна (чорна) енергетика, яка ставала причиною різного ґатунку душевних, морально-психологічних хвороб спадкоємців. Такі захворювання дуже важко виліковуються, бо вони стосуються психіки, морального стану людини й часто передаються від покоління до покоління.

Нами ж протягом років вивчалось питання: який же є основний шлях до здоров'я, як жити без конфліктів, насилля? Відповідь формувалась одна – цей шлях – педагогічний. Людина повинна знати, повірити, бажати успіху собі, іншим, берегти довкілля для власної втіхи. Знати, чути, розуміти, щоб не тільки не робити зла, але й не думати, не говори-

ти про нього, відхрещуватись від поганого та чинити добро з любов'ю і повагою до себе й інших людей.

Розповсюдження нервових та психічних захворювань спричиняється саме недобрими вчинками, сумними словами, злими побажаннями. Вони гальмують позитивний розвиток подій, від чого страждають усі люди, природа, світ. Не треба мститись, але повсякчасно просити пробачення, бути готовим прощати тих, хто мав слабкість зробити вам прикрість.

Всі ці моральні, духовно-інтелектуальні правила поведінки, наше ставлення до довкілля (соціального – людей та природного – тварин, рослин, світу взагалі) є такими простими, що іноді здається, що порушення чи недотримання їх нічого не може змінити в нашому житті. Це велика помилка, яка часто коштує людині не тільки добробуту, здоров'я, але й самого життя, а то ще й захоплює наступні покоління. І діти, онуки, правнуки іноді хворіють так, що лікарі не знають, як їх лікувати. А лікування тут є одне: моральне – вірити, любити, сподіватись та чинити добрі справи.

На жаль, навіть окремі вчені допускають думку про те, що духовне – то є просто сліпа віра в щось надприродне, а порушення моральних правил не може зашкодити йому на шляху до щастя і успіху. І за це буває покараним, а то й знищеним взагалі, хоч і не підозрює причини, яка призвела його до страждань.

У плані морального виховання важливим є усвідомлення того, що в світі є «Я» і «не-Я». Все, що є поза моєю особою, моєю свідомістю, моїм індивідуальним буттям існує поруч. «Я» і «не-Я» завжди знаходяться між собою в найтіснішому зв'язку, впливають один на одного. Щоб забезпечити позитивний вплив на довкілля, щоб мати завжди відчуття затишку, треба мати добрий настрій, щире ставлення до всіх інших осіб та йти своїм шляхом, шукати свою «нішу», своє місце в цьому житті, шануючи, пам'ятаючи, що наше добро й поблажливе ставлення до людей повертається до нас і наших дітей успіхом, багатством, любов'ю, щастям.

Як позитивна думка, добре слово пробуджує силу та поліпшує самопочуття, зміцнюючи та подовжуючи життя, так негативізм,

деструктивність, різного ґатунку моральні злочення псувають і душу, і тіло. Найбільш яскравим прикладом нещасної долі у XX столітті може стати постать Адольфа Гітлера.

І вражає не тільки страшна доля самого Гітлера, але й усіх тих людей, особливо жінок, яких він любив.

А. Гітлер (справжнє прізвище Шікльгрубер Адольф, роки життя: 1889 - 1945) авторами кваліфікується як головний німецько-фашистський злочинець (фюрер), який розпочав другу світову війну, організував масове знищення людей на окупованих територіях (навмисне вбивство мирних громадян різних країн, народів, національностей). Любов Гітлера до Німеччини й до жінок виявилась фатальною. Всі жінки, з якими зводила доля А. Гітлера, добровільно пішли із життя. Перша його любов – молода жінка Геллі – була донькою його зведеної сестри Анжели Раубаль. Коли в 1928 році він почав переслідувати 20-літню Геллі, яка йому доводилась по суті племінницею, дівчина намагалась позбутись його уваги, а коли цього не домоглась, то застрелилась із власного «вальтера» Гітлера. Після її смерті Гітлер дуже сумував, плакав, став вегетаріанцем. Портрет її до останніх днів життя залишався на його віллі.

Потім фюрер закохався в німецьку актрису Ренату Мюллер, красуню-блондинку (еталон арійської раси), та зв'язки їх скоро обірвались: молода жінка випала з вікна свого будинку в Берліні. Чергова коханка А. Гітлера Юніті Мітфорд намагалась покінчити з собою пострілом у голову, та не загинула, але втратила розум і наступні 9 років залишалась безумною. Після любовного побачення з А. Гітлером повісилась і наступна його обраниця – Сюзі Ліптауер. Намагалась піти із життя і Марія Рейтер. Що вело до смерті улюблених жінок фюрера? Можливо, що його любов була прокляттям, а кожен черговий любовний зв'язок фатальним? Чіткої відповіді на питання не існує. Правда, існує містична версія про те, що шлюб його матері був інцестуальним. Прадід його матері Клари був дідом Алоїсу Гітлеру (батькові Адольфа Гітлера), тобто вони були родичами. Дідом А. Гітлера був єврей Франкенберг, що спровокувало його на постійні намагання викреслити минуле зі свого життя. Щодо жінок, то найтривалішим у нього був

роман з Євою Браун. Шлюб з нею було оформлено за день до смерті: 29 квітня 1945 р., а 30-го – вони обоє добровільно пішли з життя. В 2010 році одна з популярних газет розшукала сестру однієї з коханок А. Гітлера, яка випала з вікна.

Жорстокою виявилась доля і до красуні Саломеї. Ця подія підтверджує визначену закономірність, що зло любить своїх творців, прокляття шукає своїх авторів. Напередодні Першої Світової війни біля давньої столиці Вірменії Нікополя німецький археолог Теодор Рейнах винайшов медалі та монети з профілем дивної краси молодой жінки: високий лоб, прямий ніс, вольовий вираз обличчя, чудове волосся. Це був портрет Саломеї. Учений на основі вивчення викарбованих дат встановив, що перед своїм вітчимом (і дядьком) Іродом саме вона виконувала свій смертельний танок, коли їй було 11 років.

Давній переказ долі Ірода Антіпи та його батька Ірода Великого відомий багатьом. Закохавшись у дружину свого брата Іродіаду, Ірод Антіпа відняв її у нього. В той же час Іоан Хреститель, який був дуже популярний серед народу, різко виступав проти розпусти царського подружжя, за що й був захоплений за ґрати. Але оголосити смертну кару йому Ірод боявся.

Та ось у день народження Ірода юна Саломея, донька Іродіади і Пилипа, танцювала перед гостями. Вона захопила й зачарувала всіх своїм танком. Цар Ірод запропонував Саломеї просити будь-який подарунок – хоч півцарства. Красуня мовчала. І тоді мати їй підказала: проси голову Іоана Хрестителя. Ірод не чекав такого: перелякався, але хотів стримати слово. Голова Хрестителя була подана Саломеї на срібному блюді. Донька віднесла «подарунок» матері. Іродіада раділа, що тепер ніхто не буде дошкуляти повчаннями щодо її моральної поведінки.

Вже в XIX столітті археолог із Франції Теодор Рейнах під час розкопок знайшов монету з зображенням юної Саломеї, про що доповів на засіданні Паризької академії наук. Завершуючи свою розповідь, він навів відомості про життя і смерть самої Саломеї. Вона була одружена з достойним чоловіком. Під час однієї з подорожей, під'їхавши до річки, яка вже вкрилась льодом, процесія зупинилась. Лід ще був тонким, і обслуга переконувала повернутись, не ризикувати, але донька цариці

не хотіла слухати застережень. Вона наказала їхати через річку, та лід через кілька хвилин проломився. Саломея впала у воду. Миттєво вода накрила всю процесію разом з візком. Після цього вода знову почала заспокоюватись. Але через мить на поверхні води з'явилась голова молодої красуні в тисках кількох гострих крижин. І майже відразу на очах тих, хто залишився на березі кусок криги зрізав їй голову, як гострим ножом. Тіла так і не знайшли (мабуть затонуло зразу), але красива голова жінки протягом певного часу залишалась на поверхні води. Чоловік Саломеї Арістобул був вражений повідомленням про страшну смерть дружини й мало не збожеволів з горя.

А археолог, закінчуючи свою доповідь про цікаві знахідки біля Нікополя, завершив її такими сумними словами: «І ось, милостиве панство, уявіть таку сцену: безпорадний чоловік сидить на троні, а повз нього, повз багатьох, спрямованих на нього поглядів, на срібному блюді до нього пливе чарівна голова його красивої дружини. Що він відчував, що відчували присутні, серед яких ще були й ті, що бачили горду й талановиту Саломею, до якої на блюді несли голову Іоана Хрестителя?».

Вважаю, що й цих прикладів достатньо, щоб повірити в реальність моральної закономірності: зло завжди повертається до свого творця і автора. Такий поворот подій гарантує і позитивні дії: вони спонукають довкілля до позитивної, приємної реакції навколишнього світу, про що вже давно дізнались вітчизняні автори, такі, як І.І. Мечніков, В.І. Вернадський та ін. А хірург-кардіолог М. Амосов на 81 році свого життя кореспонденту В. Молчанову на його питання, як він свідомо «продовжує своє життя», відповів: «Знаю, що душа не вмирає, але як вона продовжує «жити» після смерті людини не знаю, але я хочу дізнатись». Щодо причин, що викликають хвороби, то тут і він називає зло, гнів, жорстокість і закликає бути милосердними, добрими, поблажливими.

Сім гріхів, які несуть у собі ознаки моральних і фізичних (маю на увазі переїдання (чревоугодіє) зловживань, які виходять за рамки норм моралі й порушують усталені правила поведінки. Ці моральні недоліки ведуть людину до хвороби, до переживання, дискомфорту. Мова йде не

про те, щоб змушувати вихованця голодувати, відмовлятись від розваг, але шукати «золоту середину», виваженість, «міру» в усьому, шукати, дотримуватись та виконувати вічні правила співжиття:

- не проявляти гніву, розлюченості;
- не брати чужого;
- не обманювати, не перекручувати істину;
- не нехтувати увагою інших;
- не бути скупим чи зажерливим;
- допомагати слабим і дітям;
- бути скромним у побуті та зважувати й долати всі свої претензії до інших людей;
- не допускати грубощів;
- шанувати батьків і старших;
- не інтригувати;
- не займатись інсинуаціями і т.п.
- відмовлятись від бажання зайняти вже колись зайняте місце та шукати своє, свій сповідальний шлях.

Щоб завершити переказ та аналіз прикладів про зворотну силу гріхів людських, про які так переконливо написав ієромонах К. Істомін понад 300 років тому, пошлемось ще на два реальних приклади кінця XX століття. Один із них стосується події, що трапилась у Києві напередодні захисту дисертації однієї з молодих аспіранток. Науковий керівник (молода чарівна жінка, канд. пед. наук, доцент столичного вищого навчального закладу) буквально напередодні захисту почала протестувати щодо його доцільності, заявляючи буквально наступне: «Тільки через мій труп» (ці слова мені переказала сама аспірантка зранку в день захисту). Вона просила мене залишитись на захист, поговорити з Е.К., але я саме готувалась їхати до Москви (АПН СРСР) і, з сумом, відмовилась, втішаючи пошукувачку тим, що то був лише жарт з боку наукового керівника. Я повернулась до Харкова в наступний день вранці, а ввечері зателефонував спільний знайомий із Києва Ю.Ю. і сказав, що захист Н. відбувся успішно, але померла Е.К., науковий керівник. Смерть наступила в той же таки день – день захисту дисертації. Таким чином захист відбувся «через труп» автора негатив-

них висловлювань. Потрясіння не залишає мене й досі: молода жінка, не була хворобливою, хоч характер у неї був не простий, раптом помирає буквально в кабінеті лікаря.

Друга трагічна подія відбулась у Харкові, де протягом тривалого часу велись дискусії про те, чи є педагогіка наукою і яким чином все це можна пояснити. Один з опонентів педагогіки як науки, професор, доктор не педагогічних наук так захопився збиранням доказів проти педагогіки, що його полонив уже сам процес доведення справедливості негативного ставлення до педагогіки та до тих, хто її представляє. Пошук компромату набув офіційного характеру, бо саме готувалось питання про роботу кафедри педагогіки на засідання вченої ради. Наявність певного особистісного відтінку, антипатії до науки поширювався на кафедру, її викладачів і завершився грубими випадками проти науковців-педагогів. Під час чергової суперечки представник кафедри педагогіки, відбиваючись від звинувачень на адресу всієї педагогічної науки, вигукнув: «Ви ристе собі могилу!». Але у відповідь почув: «Ха-ха-ха! Це – містика». Але найстрашніше трапилось: автор проклять на адресу педагогіки попав під колеса власного автомобіля і відразу ж загинув.

Наведені історичні й сучасні приклади є яскравою ілюстрацією до того, що ті прості істини К. Істоміна щодо смертних гріхів мають реальну матеріальну силу, як і та його позиція, що вічні моральні доброчинники зміцнюють людину духовно, фізично, стверджують його життєдайний статус.

Дійсно, що людина від народження і до останнього подиху мріє про любов: до себе, до батьків, рідних і близьких людей, про любовне ставлення до обраної супутниці (супутника) життя. Там, де завершується любов і починається щось інше, розпочинається гнів, сум, розчарування та виникає одвічне питання: навіщо народився і живу.

Лікар за фахом, а письменник за покликанням, В.В. Вересаєв (Смідович) багаторазово звертався до питання про те, як щире ставлення, добре слово, любов і співчуття до хворого рятували від неминучої смерті. Разом з іншими лікарями обговорювалось питання про те, що ви здоровлення хворих часто залежить не від ліків, а від догляду за

ними, від людей, що проявляють увагу та турботу про пацієнта. Такий випадок спостерігався ним в 1914 році, коли до лікарні було доставлено солдата з важкими ранами нижніх кінцівок. Лікар, покриваючи пораненого простирадлом, сказав, що до ранку той не доживе. Але, на щастя хворого, в ту ніч чергувала медична сестра, під час роботи якої хворі не помирали. Вона буквально «заговорювала» кожного слабого, молилась, посміхалась, лагідно торкалась хворого, погладжувала та висловлювалась про неодмінний позитивний хід лікування. Під впливом такого ставлення поранені (іноді навіть зі смертельними симптомами), зміцнюючись духовно, ставали на ноги. В народі відомі такі цілителі, які силою свого духу, моральності, доброго слова вселяють віру в можливість одужання, надію на зміцнення і любов до життя та всіх, хто допомагає утриматись від хвороб.

Сьогодні ми маємо підстави твердити, що названі К. Істоміним три добродієччини – це не містика і не тільки добрі слова. Вони міцно стоять на фундаменті науки.

Наша педагогічна концепція містить у собі ідею єдності особи з довкіллям, котра входить елементом як в онтопедагогіку, так і в інвайронментальну педагогіку. Значення цих наук формує новий напрямок: телеологію – науку про досягнення успіху добрими намірами і вчинками, які формуються педагогічними засобами. Дійсно, людина не може просто так вчитись; вона бажає вчитись тому, щоб потім мати задоволення від життя, щоб уміти домагатись успіху та бути щасливим, щиро любити всіх і щоб його неодмінно любили.

Екологами й валеологами доведено, що довкілля негайно й адекватно реагує на дії людини (осіб, окремого індивіда), посилаючи чітку відповідь «на добро» чи «на зло». В.І. Вернадський пише про нову функцію організованої планети, яку виконує культурне людство, людська думка і воля, що створені еволюційним процесом у середині *моноліту життя* (2, 136).

Отже людина є таким же творцем довкілля, як і сама є його учасником і результатом. Це вимагає від вихователя, керівника, педагога дуже ретельно шукати зв'язки виховання з довкіллям, щоб позитивно на нього впливати, утверджувати злагоду, комфорт і створювати для

себе доброзичливі обставини через довіру та поблажливість (від слів: благо чинити). Педагогічний процес, який охоплює усе населення планети, може допомогти особі знайти кожному свій сповідальний шлях до щастя і радості з допомогою єдності позитивних знань та поєднання їх з відповідними доброзичливими діями. Сьогодні виникають все нові й нові технології навчання, виховання, освіти, лікування. Біологічні поля, енергетичні, інформаційні, морально-психологічні, магнітні, морально-духовні, стоволові утворюються, змінюються під впливом іноді непомітних, на перший погляд подій і процесів, думок. Ось учитель чи професор зайшов до аудиторії. І ще не промовив жодного слова, але присутні вже переживають позитивні, приємні чи негативні почуття і відповідно реагують на нього: радісно, безмежно захоплено чи навпаки – розчаровано. Вчені вже зуміли розробити прибори, щоб перевірити, які саме поля виникають між окремими людьми чи від певної поведінки людини та пропонують відповідно на них реагувати, щоб уникнути негативного впливу.

Все сказане дає підстави виділити телеологію педагогіки, як і онтопедагогіку та інвайронментальну педагогіку, окремими напрямками науки для осмислення всіма тими спеціалістами, котрі пов'язують свою професійну діяльність з освітою, менеджментом, економікою, політикою, управлінням соціальними системами. Провідним педагогічним завданням, і умовою впливу, на наш погляд, стає інформація про особистісну культуру, характер спілкування, встановлення бажаних стосунків між людьми. Бо скільки б інформації людина не засвоювала і як би вдало нею не оперувала, але в кінцевому вимірові її вплив на довкілля відбувається через поведінку, діяльність, рух, думку окремої індивідуальності. Життєдіяльність особи впливається і переплітається із середовищем, прискорюючи чи гальмуючи ту хвилюподібну рухливість взагалі, що потім і сама стає об'єктом того руху, впливу (сильного чи слабкого, хаотичного чи впорядкованого, нищівного чи життєствердного). Як сказав В.І. Вернадський ще 1894 року, завданням людини є принесення якнайвищої користі іншим, оточенню (2, 153). А далі, поглиблюючи цю думку, він уточнює, якими засобами можна домогтись розвитку. Він виділяє серед них найефективніший

шлях – науку, процес формування відповідного світогляду, в основі якого міститься ідея єдності людини зі світом, докільням, закономірність узгодження і гармонійного співіснування у Всесвіті і з Всесвітом кожної особи і всіх людей взагалі з усіма та між собою і іншими на основі доброчинності, взаємодопомоги, позитивної дії та відмови від напруги, конфліктів, підозрінь.

Усвідомлення таких синтетичних понять, якими є телеологія, інвайронментальна педагогіка, онтопедагогіка, біосфера і ноосфера, котрі входять у поняття наукового апарату дослідника, є складним і непростим завданням для студента, практичного педагога, для кожної особи. В.І. Вернадський відносить усі ті поняття, які входять у систематизоване знання про світ, до систематизованої історії, до складу наукового світогляду. До них, до бажань людей і їх світогляду слід нести найкориснішу й найновішу інформацію про світ і сутність людського життя, щоб зберегти його та зробити прекрасним.

«Випромінюванням нематеріального середовища охоплена не тільки біосфера, але весь доступний простір, все мислиме середовище. Навколо нас, у нас самих, всюди, без перерви, вічно змінюючись, збігаючись і наштовхуючись, йдуть випромінювання, різної довжини хвилі – від хвиль, довжина яких обчислюється десятимільйонними частками міліметра, до довгих, що вимірюються кілометрами» (3, 8). У цих міркуваннях ученого захована велика мудрість людського знання про світ та місце і значення кожного з нас у ньому. І мудрість знань та умінь педагога полягає в тому, що вона ставить за конкретне завдання мету. Мета, як прожектор, яскравий промінь висвічує, якими шляхами, засобами, формами краще користуватись конкретному вихователю, окремій особі взагалі, щоб готувати вихованця і себе до злагоди, культу поведінки, відповідального співіснування, до самореалізації.

ЕСТЕТИЧНІ СМАКИ ТА КУЛЬТУРА ПОВЕДІНКИ

Звернемося тут до дослідження одного з молодих науковців кафедри педагогіки Максима Васильовича Нечепоренко. Він підготував дисертацію на тему: «Формування естетичної культури студентів класичних університетів», в якій подав цікавий матеріал про місце й значення естетичних смаків у житті окремої людини. Автор звертає увагу на те, що естетичне виховання, особливо естетичні смаки у вихованні особистості посідають одне з провідних місць. Наприклад, В.Г. Белінський почуття прекрасного («чувство изящного») визнає основним елементом особистості. Тільки з ним, говорить Віссаріон Григорович Белінський (1811 - 1848 рр.) «громадянин може принести в жертву вітчизні і свої особисті надії, і свої власні вигоди; тільки з ним людина може зробити із життя подвиг і не прогнутись під його вагою. Без нього, без цього почуття, немає генія, нема таланту, немає розуму, залишається єдиний банальний “здоровий глузд”, необхідний для домашнього обіходу життя, для дрібних розрахунків егоїзму. Хто відгукується тільки на танцювальну музику, відкликається не серцем, а ногами, чию душу не хвилює музика; хто бачить у картині галантерійну річ, пригодну для прикрашування кімнати, і хто захоплюється тільки її оздобленням; хто не полюбив поезії змолоду; хто вбачає у драмі тільки театральну п'єсу, а в романі казку, придатну для заняття від нудьги, той не є людиною...»

Глибока емоційна оцінка значення естетичного почуття, що його дав В.Г. Белінський, є глибоко справедливою і художньо насиченою: у ній дійсно втілюється універсальний характер і загальний вплив на всю діяльність людини краси й почуттів та готовності діяти й жити за законами краси. Ідея А.П. Чехова про те, що в людині все повинно бути прекрасним – і одяг, і обличчя, і душа, і мислі сьогодні вже втілилась у реальні процеси життя. Там, де руйнують храми, знищують мистецтво, катують людей – залишається пустеля, яка викликає жах і розпач. Для прикладу згадаємо атомне бомбардування двох японських міст – Хіросіму й Нагасакі. Після вибуху залишилась руїна.

Загинули мільйони людей. Можливість відновлення життя у тих місцях визначається століттями.

Неперевершеною залишається позиція М.Г. Чернишевського, яку він запропонував у дисертації «Естетичні відношення мистецтва до дійсності» (1855 р.). Він визначив, що самою сутністю прекрасного є життя. Він відстоює позиції про те, що прекрасне задовольняє людину, а все, що є потворним і трагічним, то є для неї жахливим, небажаним, шкідливим. Із усього, що оточує людину, її захоплює і зміцнює те, що допомагає зміцнити, прикрасити, продовжити життя та мати задоволення.

Емоційно-почуттєвий характер прекрасного продовжує надихати й сьогодні надихає вчених і мистецтвознавців, усіх громадян на добро, успіх, радісні міжособистісні стосунки. Проблема естетичного виховання та формування загальної культури належать до того кола питань, які всіх цікавлять, бо вони є корисними й бажаними, а результати впливу бувають тільки позитивними, бо вони торкаються самого життя. В літературних джерелах представлені різні аспекти проблеми: від роздумів, що є прекрасне, як його пізнати та аж до практичного розв'язання того, щоб зробити буття і життя не просто заможним, але прекрасним, красивим, від якого завжди можна відчути насолоду.

Яким чином можна наблизитись до успішного та заможного й приємного життя? Часто, студенти, окремі досвідчені спеціалісти й громадські діячі переживають невдачі й помилки, як фатальні, від яких не можна застрахуватись. Але автор не погоджується з такими розпачливими позиціями. Ми пропонуємо скористатись такими трьома умовами:

1. Знати (вчитись), читати, ознайомитись з новими інформаціями, просіювати їх та аналізувати з погляду власного розвитку попередніх поколінь.

2. Постійно рухатись уперед, розв'язувати будь-які питання і проблеми з позитивними намірами, бажаннями, вірою і сподіваннями на те, що все буде гаразд, все буде добре та що успіх приходить до того, хто його чекає.

3. Налаштовуватись на хороше: не пропускати повз своєї уваги чогось прекрасного: зупинитись оцінити. Якщо помітили щось не завершене, шукайте можливі варіанти позитивного фіналу.

І, нарешті, з висоти свого тривалого спостереження, досвіду видатних людей і досліджень, маю намір запропонувати кілька практичних рекомендацій «педагогіки життя на щодня».

1. Радійте життю, своїй професії, початку чи завершенню будь-якої справи та намагайтесь попередити виникнення напруги чи перешкоди.

2. Щодня розпочинайте з побажання доброго ранку, дня, щасливого завершення роботи, зустрічі всім і собі.

3. Для себе особисто оберіть на щодня певний розпорядок. Із досвіду тут можна порадити, щоб у ньому передбачалось вчасне виконання усіх службових і сімейних завдань, а також «самоогляд», «самообслуговування» у найоптимальніший спосіб. Тут слід скористатись порадами різних шкіл, підходів, спеціалістів-медиків, педагогів, психологів.

Розпочинайте й завершуйте день засобами загальної і особистої гігієни. Медики, гігієністи вимагають щодня двічі користуватись водними процедурами: вранці й на сон грядущий.

Визначте своє ставлення не тільки до водних процедур, але й щодо внутрішнього споживання. Краще всього день розпочинати з кухля води (200 гр. примірно), а потім і протягом дня випивати десь до 2-х літрів: води, соку, різних напоїв.

Щодо харчування, то тут слід дотримуватись вживання скромних природних блюд. Не захоплюватись заокеанськими чи заморськими продуктами. Потурбуйтеся, щоб у раціоні було достатньо вітчизняних продуктів.

Зовнішній вигляд, костюм, екіпіровка – то є теж елементи успішного, щасливого чи не щасливого, принизливого чи достойного життя. Тут на перше місце ставиться фізичне здоров'я, краса без штучних, навмисних змін. Безліч молодих людей не знають, що в основі краси людської (індивідуально-особистісної) стоїть морально-

духовна досконалість: чесність, порядність, чистота помислів і намірів, готовність до позитивної дії і взаємодії.

Одяг добирають, керуючись трьома вимогами: природно-кліматичними, кольором, поєднанням різних стилів.

Найвибагливішим є колір, бо він повною мірою залежить від вибору самої особи й завжди першим сприймається.

Пропонуємо дотримуватись таких простих **педагогічних правил**.

Якщо збирається на прийом і сподівається на позитивне розв'язання питання, то продумайте принципові й додаткові деталі.

1. Оберіть костюм у відповідності до сезону. Верхній одяг залиште у гардеробі або в приймальній кімнаті, запитавши спочатку на це дозволу.
2. Не забудьте взяти з собою папку з документами (портфель чи сумку). Відмовтесь від паперової чи целофанової торби ще дома.
3. Подумайте, які деталі (інструменти, брошури, папери) можуть бути потрібні або стати наочною характеристикою ваших професійних якостей.
4. Після відповіді на привітання почекайте, поки вам запропонують сісти. А далі вже слід орієнтуватись, коли говорити, а краще – відповідати на запитання чи запрошення дати якусь інформацію.
5. Уникайте довгих монологів! Не говоріть: «Угу» чи «Мм» не кивайте (не хитайте) головою, але намагайтесь коротко, чітко давати конкретну відповідь на конкретні запитання.

Якщо вам хочеться запитати про щось, що стосується майбутньої роботи, то зробіть це в самому кінці розмови, одержавши на це дозвіл. Як тільки відчули, що всі питання з'ясовані, цілком слушно звернутись з словами, що вам усе зрозуміло. Одержавши відповідь «гаразд», можете прощатись. І не забудьте продемонструвати вашу щирість.

До цих правил можна додати ще кілька порад, а саме:

- скажіть кілька приємних слів про установу, в якій вам би хотілось працювати;

- якщо ви читали чи чули щось приємне про колектив закладу, до якого хочете потрапити, то не настирливо скажіть про це.

В той же час треба категорично відмовитись від агресивного тону, зауважень, негативних оцінок чогось чи когось. Навіть якщо ви виявите негативні нотки в розмові з боку вашого співрозмовника, то поспішіть знайти хоч щось приємне тут же: скажіть, зверніть увагу на це позитивне. І швидко ви відчуєте, як теплішає тон розмови.

О, ці милі людські слабості!

Аби тільки про них знали люди! Слухати й чути, дивитись і бачити, розуміти й поважати іншого. Дай Бог, щоб цими нехитрими уміннями володіли учень і вчитель, дружина і чоловік, мати й син, керівник і підлеглий! Скількох непорозумінь і конфліктів удалось би уникнути! А всі ці правила й умови такі легкі: послухай і зрозумій, поспівчуйай, не напружуючи ні м'язи, ні голос, не показуючи нетерпіння чи завантаженості чимсь більш важливим.

Та ще кілька щирих порад щодо культури поведінки й співжиття. Суть наших рекомендацій спирається на низку класичних педагогічних і філософських тлумачень культури. Основне призначення загальної культури – це розкриття техніки й технології створення культурних цінностей та використання їх у навчальному процесі. Культура поведінки особистості полягає в тому, що прийняти й зрозуміти основний їх постулат, суть якого полягає у готовності та вмінні долати негативні, руйнівні, конфліктні пригоди та створенні гармонійних стосунків, досягнення взаємопорозуміння у співпраці й злагоди усіх виробничих і соціальних процесів.

Давнє правило про те, що поводити себе слід так, як ви хотіли б щоб інші поводити себе з вами. Мабуть така поведінка й демонструє високий рівень культури поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бердяев Н.А. Самопознание (Опыт философской автобиографии). – Москва: «Книга», 1991. – 446 с.
2. Буквар. Составлен Карионом Истоминым. Гравирован Леонтием Буниным. Отпечатан в 1683г. в Москве. Факсимильное воспроизведение экземпляра, хранящегося в Государственной публичной библиотеке им. М.Е. Салтыкова-Щедрина в Ленинграде в 1981 с Приложениями.
3. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. – М.: Наука, 1989. – 261 с.
4. Гельвеций К.А. Истинный смысл системы природы. – М. : Новая Москва, 1923. – 163 с.
5. Донцов А.В. Моральна культура вчителя. (Монографія). – Х.: ХНУ, 2007. – 240 с.
6. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод. посіб. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
7. Ключевский В.О. Исторические портреты. Деятели исторической мысли. – М.: Правда, 1990. – 624 с.
8. Лосский Н.О. Условия абсолютного добра: Основы этики; Характер русского народа. – М.: Политиздат, 1991. – (Б-ка этич. мысли). – 368 с.
9. Мечников И.И. Этюды оптимизма. Москва: Наука, 1988. – 327 с.
10. Нечепоренко Л.С. Педагогічна майстерність. Монографія. – Харків: ХНУ. 2009. – 270 с.
11. Нечепоренко Л.С., Куліш С.М. Педагогічна освіта в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна. До 160-річчя кафедри педагогіки. Монографія. – Харків : Видавничий центр ХНУ, 2010. – 200 с.
12. Нечепоренко М.В. Емоційно-вольова культура студента / Монографія. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – 180 с.
13. Посохов С.І. Образи університетів Російської імперії другої половини ХІХ – початку ХХ ст. в публіцистиці та історіографії. – Х.: ХНУ, 2006. – 368 с.
14. Сухомлинский В.А. Павлышская средняя школа. Избр.соч. в 5 томах. Т. 4. – Киев: «Радянська школа», 1980. – 670 с.

ЗМІСТ

Вступ	3
Умови успіху	6
Естетичні смаки та культура поведінки.....	24
Література.....	29

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНЕ ВИДАННЯ

Автор: НЕЧЕПОРЕНКО Лідія Сергіївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки ХНУ імені В.Н. Каразіна, лауреат Міжнародної премії з педагогіки ім. Петра та Іванни Стельмахів, заслужений професор Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

ПЕДАГОГІКА ЖИТТЯ НА ЩОДНЯ

Науково-популярне видання підготовлено на матеріалах тривалого науково-педагогічного дослідження з проблеми успішної педагогіки. В основу публікації покладено ідею доброчинності, поблажливого ставлення кожної особи в процесі міжособистісного спілкування, співжиття, співробітництва. Народна мудрість про те, що зло ніколи не забуває стежки до своїх авторів, творців, спонукає до пошуків поблажливих шляхів до щасливого життя. Розгортається також тама актуальності сучасних позитивних перспектив щодо педагогіки співробітництва, збереження довкілля, створення позитивного морально-духовного поля, взаємодіяльності.

ХНУ, м. Харків, пл. Свободи, 4

Підписано до друку 2011 р.

Формат 60х84/16. Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman.

Ум. друк. арк. 1,86. Обл. вид. арк. 1,4.

Ціна договірна.

Віддруковано в друкарні № 18 ПЗ.
61052, м. Харків, вул. Червоноармійська, 7.
Свідоцтво ХК № 34 від 27.06.2001 р.
Наклад 300 прим. Замовлення № 143.